

Kwestie społeczno-wychowawcze w nauczaniu kardynała Augusta Hlonda

Social and Educational Issues in the Teaching
of Cardinal August Hlond

*To wartości decydują o tym,
kim jest człowiek.*
August Hlond, lipiec 1905

STRESZCZENIE

Kardynał August Hlond był nieustrudzonym przewodnikiem, księdzem, przełożonym, opiekunem i wychowawcą Polaków żyjących w kraju i za granicą. Wywodził się ze Śląska: z Mysłowic-Brzęczkowic. Żył w latach 1881–1948. Był bardzo czuły na problemy młodzieży i dorosłych. Starał się nieść im pomoc w rozwiązywaniu wszelkich codziennych trudności.

SUMMARY

Cardinal August Hlond was a tireless guide, priest, supervisor, guardian and educator of Poles living in the country, in Europe and all around the world. He came from Silesia – from Mysłowice-Brzęczkowice and he lived in the years 1881-1948. He was very sensitive to the problems of young people and adults. Together with other people, he tried to help them solve those problems. He paid attention to the youth in solving their difficulties.

SŁOWA KLUCZOWE

Kwestie społeczne, problemy wychowawcze, kardynał August Hlond

KEYWORDS

Social issues, Educational issues, Cardinal Hlond

Wprowadzenie

Na Śląsku rozpoczęła się nowa era dla kardynała Augusta Hlonda. Jako administrator apostolski na Śląsku stworzył on strukturę diecezji, a swój program oraz poglądy związane ze społeczną nauką Kościoła zawarł w liście pasterskim z 1924 r. zatytułowanym: *O życie katolickie na Śląsku*¹. Wiele cennych uwag skierował w nim do duchowieństwa. Zachęcał między innymi, aby katolicyzm na Śląsku i w Polsce był żarliwy, głęboki, a nie okolicznościowy i powierzchowny. Wiele informacji dotyczyło modlitw o nowe powołania kapłańskie i zakonne oraz budowę Seminarium Duchownego².

¹ A. Hlond, *O życie katolickie na Śląsku*. Katowice, 1 marca 1924, [w:] *Listy pasterskie*, Poznań 1936, s. 16–38.

² A. Hlond, *W sprawie Śląskiego Seminarium Duchownego*, Katowice, 21 stycznia 1925 (zarządzenie).

Kardynał miał żarliwą wiarę w moc Eucharystii. To ona, będąca owocem odkupienia człowieka i świata, poprzez głęboką wiarę, życie eucharystyczne oraz położenie nacisku na wartości chrześcijańskie w dziedzinie publicznej i społecznej – jest lekarstwem na dzisiejsze bolączki. Współczesny świat pozostaje bezradny wobec różnorodnych kryzysów dotyczących społeczeństwa, a pomocą mogą być słowa zawarte w Ewangelii i Eucharystia.

Szacunek dla człowieka

August Hlond twierdził, że każdemu człowiekowi należy się szacunek w myśl przykazań Bożych, z których jasno wynika miłość do drugiego człowieka oraz poszanowanie nieprzyjaciół i umiłowanie wrogów³.

Istota metod wychowawczych księdza Jana Bosko wyróżniała tego pedagoga w dziejach Kościoła jako osobę, która pozostawiła jako swoją spuściznę ideę opartą na optymizmie pedagogicznym. W praktyce pedagogicznej Jan Bosko koncentrował się na trzech kierunkach wychowania: umysłowym, intelektualnym i duchowym, z akcentem na ten ostatni⁴.

Wychowawczo-duszpasterskie oddziaływanie kardynała Hlonda opierało się na codziennej praktyce wychowawczej księdza Bosko.

Głównymi elementami tej edukacji wychowawczej była religia, miłość, zaufanie, realizacja potrzeb i optymizm, zaś wiodącym celem – wychowanie chrześcijańskie młodzieży. Duży nacisk kardynał kładł na osobowość wychowawców, którzy w swoim środowisku mieli poznawać oczekiwania młodych ludzi, sposób ich myślenia, cenione wartości, metody uczestnictwa w życiu kulturalnym i sportowym⁵.

Wychowawca Polaków

Kardynał Hlond w realizacji swojej pedagogiki eksponował jednostkę ludzką jako byt autonomiczny, oryginalny, niepowtarzalny, ale w istocie zależny genetycznie i teologicznie od Boga⁶.

Według niego postawę wychowawcy powinno charakteryzować pełne miłości zatroskanie o prawidłowy rozwój wychowanka. Prewencyjne metody wychowawcze opracowane przez księdza Bosko, a zalecane do stosowania w działalności wychowawczej przez kardynała Hlonda w praktycznej działalności należy ujmować jako rozbudowany zespół działań formacyjnych:

duszpasterskich,
edukacyjnych,
katechetycznych,
pedagogicznych,

które mają własne założenia, cele, metody, formy i środki⁷.

Celem edukacji kardynał czynił „osobę”, a to oznaczało, że tę osobę należy wzbudzać w jednostce ludzkiej i kształtować poprzez szereg zabiegów wychowawczych, ogólnopedagogicznych, specjalnych

³ „Acta Hlondowskie.” Materiały do życia i działalności kardynała A. Hlonda Prymasa Polski 1881–1948, T. 1, cz. 1, red. S. Kosiński, Poznań 1966–1985, s. 166–179.

⁴ L. Cian, *System wychowawczy księdza Bosko*, Warszawa 1986, s. 90.

⁵ M. Barlak (red.), *Personalistyczna wizja sportu*, Warszawa 1994, s. 199–210.

⁶ A. Smołański, *Paradymaty i historiozofia pedagogiki*, Wrocław 2009, s. 50.

⁷ M. Majewski (red.), *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. Jana Bosko*, Kraków 1988, s. 78–80.

i religijnych⁸.

Ludzka egzystencja osadzona była w Prawdzie Objawionej, ugruntowanej w teologii katolickiej, w Biblii i etyce⁹. W teorii i praktyce edukacyjnej kierowano się nakazami hierarchii kościelnej, między innymi encykliką papieża Piusa XI *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*¹⁰.

Hlond z domu rodzinnego wyniósł model wielokulturowości. Żyjąc na terenie wschodniej flanki Górnego Śląska miał wykrystalizowane polskie poczucie narodowe¹¹. W licznych wystąpieniach podkreślał, że czuje się Polakiem. Nigdy nie wypierał się Śląska.

Dał się poznać jako „rzutki, inteligentny, młody człowiek, świetny student, w dodatku emanujący głęboką duchowością i religijnością”¹².

Kłopoty z beatyfikacją

Anna Pustułka napisała: „Związek Ludności Narodowości Śląskiej i Stowarzyszenie Śląska «Nacyjo» chcą przeszkodzić w beatyfikacji kardynała Hlonda! Dlaczego? Bo pod jego okiem rozgrywała się Tragedia Górnośląska”. Z kolei Teresa Semik na łamach „Dziennika Zachodniego” pisze: „Proces beatyfikacji toczył się swoim tempem i trybem. 19 maja 2018 r. papież Franciszek podpisał dekret o heroicznosci cnót Kardynała Augusta Hlonda. Przysługuje mu odtąd tytuł Czcigodnego Sługi Bożego”¹³.

Aleksandra Klich stwierdza, że papież Franciszek uznał, iż „życie Augusta Hlonda, prymasa Polski, było wystarczająco heroiczne, żeby został beatyfikowany. Teraz trzeba tylko cudu”¹⁴.

Sądzić należy, że proces beatyfikacji Augusta Hlonda jest już coraz bliżej. Oby tak się stało, bo w pełni na to zasługuje.

Kardynał August Hlond troszczył się o rozwój życia zakonnego i kontemplacyjnego. Sam prowadził nauki rekolekcyjne dla biskupów i kapłanów oraz audycje radiowe. Swoje poglądy szerzył w ogłaszanych listach pasterskich i odezwach skierowanych zarówno do diecezjan, jak i wszystkich katolików polskich. W czasie II wojny światowej działał na rzecz sprawy polskiej, wygłaszając przemówienia, udzielając wywiadów, opracowując memoriały, prowadząc rozmowy, korespondencję, publikując artykuły.

W latach 1927–1938 erygował poznańską Katolicką Szkołę Społeczną, Wyższy Instytut Wychowawczy, Katolicką Szkołę Pielęgniarską i Wyższy Instytut Kultury Religijnej oraz zamierzał założyć Katolicką Akademię Teologiczną¹⁵.

Domagał się też zapisu potwierdzającego, że „podstawą i źródłem wychowania moralnego są

⁸ A. Smołański, *Tezy i hipotezy pedagogiki*, Wrocław 2001, s. 27.

⁹ A. Orczyk, *Zarys historii szkolnictwa i myśli pedagogicznej*, Warszawa 2008, s. 340–349.

¹⁰ Pius XI, Encyklika *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży* z 31 grudnia 1929 r., komentarzem opatrzył M. Klepacz, Kielce 1947.

¹¹ S. Warmbrand, *Hlond. Rozmowa z historykiem Tomaszem Wroną*, „Kronika Katowicka”, marzec 2013, s. 13.

¹² A. Pustułka, *Chcę przeszkodzić w beatyfikacji kardynała Augusta Hlonda*, „Dziennik Zachodni”, 9–10 lutego 2013.

¹³ T. Semik, *Dlaczego prymas Polski August Hlond zostawił w czasie II wojny swoje owieczki?*, „Dziennik Zachodni”, 6–7 października 2018, s. 6.

¹⁴ A. Klich, *Czerwony prymas*, „Ale Historia. Tygodnik Historyczny”, 2018, nr 25, s. 2.

¹⁵ M. Fazan, F. Serafin (red.), *Śląski słownik biograficzny*, Katowice 1999, t. 1, s. 129.

zasady religii katolickiej”¹⁶. Był twórcą Ligi Katolickiej, a jej cele i zadania określił w liście pasterskim *O życie katolickie na Śląsku*.

Kardynał Hlond interesował się problematyką chrześcijańskiego wychowania młodzieży, zwracając szczególną uwagę na rolę rodziny, państwa i Kościoła. Pisał: „Rodzice winni dbać nie tylko o prawidłowy rozwój fizyczny, umysłowy i moralny swoich dzieci, lecz także o wykształcenie ich w wierze i przysposobienie ich do życia chrześcijańskiego”¹⁷.

Listy pasterskie głoszone przez Kardynała były swoistą skarbnicą mądrości. Poprzez nie Hlond pouczał i zwracał uwagę na katolickie zasady moralne, mówiąc, że „etyka katolicka to etyka prawdziwego, żywego, całego człowieka. (...) Etyka katolicka to wartości moralne, walka z grzechem, ale i kult cnoty”¹⁸. Porządkuje ona indywidualne czyny człowieka. W drugim zaś człowieku widzi bliźniego, mimo jego grzechów i błędów¹⁹.

Tematyka kolejnych listów pasterskich oscylowała wokół problemów życia katolickiego na Śląsku, zadań katolicyzmu wobec walki z Bogiem, życia parafialnego i kościelnego. Był rzeczywistym wychowawcą i pedagogiem polskiego narodu. Kardynał pozostał wierny zaleceniom św. Jana Bosko. Jego droga życiowa wiodła między innymi przez Zakład Wychowawczy Księży Salezjanów we Włoszech. Jako kapłan pełnił też funkcję kapelana w Zakładzie Wychowawczym im. Lubomirskiego w Krakowie, a także dyrektora Salezjańskiego Zakładu Wychowawczego w Wiedniu. Wszystkie te placówki, w których pracował, zarówno w kraju jak i za granicą, miały wpływ na jego zasady moralne głoszone w późniejszym czasie, kiedy już był znaczącą osobą w życiu kościelnym i państwowym. Wychowanie chrześcijańskie młodzieży głęboko leżało mu na sercu. Praca w tych ośrodkach była dla niego najlepszym przygotowaniem praktycznym do rozwiązywania problemów wychowania współczesnej młodzieży.

Prymas Polski kardynał August Hlond w pełni zasługuje na beatyfikację za całokształt i wielki wkład do życia kościelnego i nie tylko.

Jako salezjanin wierny był tradycji wartości stanowiącej fragment prewencyjnego systemu wychowania, pozostawionych nam przez księdza Jana Bosko na dowód bezwzględного oddania się służbie dzieciom i młodzieży. Dokumenty pozostawione przez niego wzbudzają współcześnie uznanie czytelników za otwartość i szczerzy optymizm oraz humanistyczny charakter i nowoczesność systemu aprobującego to wszystko, co pozytywnego proponuje kultura i nowoczesna cywilizacja.

Bibliografia

„Acta Hlondowskie”. Materiały do życia i działalności kardynała A. Hlonda Prymasa Polski 1881–1948, T. 1, cz. 1, red. S. Kosiński, Poznań 1966–1985.

Barlak M. (red.), *Personalistyczna wizja sportu*, Warszawa 1994.

Cian L., *System wychowawczy księdza Bosko*, Warszawa 1986.

Fazan M., Serafin F. (red.), *Śląski słownik biograficzny*, t. 1, Katowice 1999.

¹⁶ A. Glimas-Nadgórska, *Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego (1922–1939)*, Katowice 2000, s. 132.

¹⁷ A. Hlond, List pasterski *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*, Wrocław, 23 września 1948 „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 1948, nr 6, s. 161–167.

¹⁸ A. Hlond, *O życie katolickie na Śląsku*, Katowice, 1 marca 1924, [w:] *Z prymasowskiej stolicy. Listy pasterskie*, Poznań 1936, s. 6–15.

¹⁹ A. Hlond, List pasterski *O katolickie zasady moralne*, Poznań, 29 lutego 1936, „-Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej”, 1936, nr 4, s. 113–129.

- Glimas-Nadgórska A., *Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego (1922–1939)*, Katowice 2000.
- Hlond A., List pasterski *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*, Wrocław, 23 września 1948, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 1948, nr 6.
- Hlond A., List pasterski *O katolickie zasady moralne*, Poznań, 29 lutego 1936, „Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poznańskiej” 1936, nr 4.
- Hlond A., List pasterski *O życie katolickie na Śląsku*, Katowice, 1 marca 1924, [w:] *Z prymasowskiej stolicy. Listy pasterskie*, Poznań 1936.
- Hlond A., *W sprawie Śląskiego Seminarium Duchownego*, Katowice, 21 stycznia 1925 (zarządzenie).
- Klich A., *Czerwony prymas*, „Ale Historia. Tygodnik Historyczny”, 2018, nr 25.
- Majewski M. (red.), *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. Jana Bosko*, Kraków 1988.
- Orczyk A., *Zarys historii szkolnictwa i myśli pedagogicznej*, Warszawa 2008.
- Pius XI, Encyklika o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży (31 grudnia 1929), komentarz M. Klepacz, Kielce 1947.
- Pustułka A., *Chcę przeszkodzić w beatyfikacji kardynała Augusta Hlonda*, „Dziennik Zachodni”, 9–10 lutego 2013.
- Semik T., *Dlaczego prymas Polski August Hlond zostawił w czasie II wojny swoje owieczki?*, „Dziennik Zachodni”, 6–7 października 2018.
- Smołański A., *Paradygmaty i historiozofia pedagogiki*, Wrocław 2009.
- Smołański A., *Tezy i hipotezy pedagogiki*, Wrocław 2001.
- Warmbrand S., *Hlond. Rozmowa z historykiem Tomaszem Wroną*, „Kronika Katowicka”, marzec 2013.